

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Фатянова Даніла Володимировича

на тему: «Оцінка ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність обраної теми дослідження

Сучасні складні умови функціонування підприємств, які обмежують їх діяльність, характеризуються суттєвими змінами та передбачають ефективність використання всіх видів потенціалу. Особливу важливість набуває ефективність використання експортно-імпортного потенціалу, оскільки забезпечує вихід на нові ринки, доступ до більш дешевих ресурсів (сировинних, фінансових, трудових тощо), можливість долучитись до ланцюгів створення вартості, досягнути економії на масштабах виробництва, залучити нові інноваційні технології. Експортно-імпортний потенціал забезпечує економічну стійкість підприємства в форсмажорних обставинах. Ефективність використання експортно-імпортного потенціалу сприяє підвищенню ефективності та результативності господарської діяльності промислових підприємств.

Сучасні теорія та практика оцінки й аналізу потенціалу підприємства, ефективності діяльності, зокрема, експортно-імпортної діяльності, накопичила значний науковий базис та практичний досвід. Але сучасні складні умови життєдіяльності підприємств вимагають поновлення теоретичного забезпечення ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, його оцінки. В зв'язку з цим тема дисертаційного дослідження, що присвячена розробленню й обґрунтуванню теоретичного, інформаційно-аналітичного, методичного забезпечення формування оцінки ефективності експортно-імпортного потенціалу, технології та інструментів її проведення на промислових підприємствах є актуальною.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами

Актуальність тематики, мети та кола сформованих у дисертації завдань підтверджується відповідністю планам наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за держбюджетною фундаментальною науково-дослідною роботою «Забезпечення інноваційного розвитку експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного та повоєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U102012). За вказаною науково-дослідною роботою представлено аналіз підходів до оцінки та моніторингу ефективності використання експортно-імпортного потенціалу в умовах воєнного та повоєнного стану. В госпдоговірній науково-дослідній роботі «Формування стратегії підвищення ефективності діяльності підприємства на засадах імпортозаміщення» (номер державної реєстрації 0121U113676) Фат'яновим Д.В. наведено теоретико-методичне забезпечення оцінки рівня експортно-імпортного потенціалу промислового підприємства.

Наведені здобутки увійшли в основу дисертаційної роботи, їх подальше удосконалення представлено в окремих її розділах, а саме п. 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.3.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Аналіз опублікованих наукових статей та матеріалів конференцій, в яких відображено результати дисертаційної роботи Фат'янова Д.В., дозволив зробити висновок про їх обґрунтованість та достовірність, що підтверджується такими фактами.

Отримані висновки і положення наукової новизни ґрунтуються на теоретичному базисі сучасних теорій економіки, економіки підприємств та менеджменту.

Кількість та якість літературних джерел, використаних у дисертації і на які є посилання, достатня, за періодом часу до літератури включені як фундаментальні наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, так і

новітні теоретичні пропозиції, які їм не суперечать, а розвивають й удосконалюють.

Наведені у дисертації результати аналітичних і статистичних досліджень підтверджують критичне опрацювання теоретичної літератури та статистичних даних на всіх економічних рівнях щодо зовнішнього та внутрішнього середовища промислових підприємств.

Сукупність використаних методів є доречною щодо мети і завдань досліджень. Особливо слід відмітити економіко-математичні методи, такі як описова статистика, багатофакторний регресійний, кластерний, факторний аналіз, канонічну кореляцію, криві росту, коефіцієнти рангової кореляції Спірмена та Кенделла, метод побудови інтегрального таксономічного показника розвитку, метод коінтеграції, коректність застосування яких доведена в дисертації.

Достовірність наукових положень підтверджується їх публікацією у наукових статтях у фахових виданнях України, що представлені у міжнародних наукометричних базах, у матеріалах профільних міжнародних науково-практичних конференціях.

У цілому отримані і викладені у дисертації результати базуються на розвинутих теоретичних положеннях, що враховані у розробленому методичному, інформаційно-аналітичному забезпеченні та практичних рекомендаціях, у сукупності вони є логічно обґрунтованими, достовірними та являють науковий інтерес щодо оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальний аналіз матеріалів дисертації, наукових публікацій дозволяє підтвердити досягнення поставленої мети та сформульованих завдань, тобто автором отримано наукову новизну, яка полягає в удосконаленні та подальшому розвитку оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств.

1. Суттєвим науковим результатом є удосконалений *методичний підхід до оцінки ефективності використання експортно-імпортного*

потенціалу промислових підприємств, який містить окрім традиційних етапів відмінні етапи, а саме: визначення тенденцій змінення значень показників оцінки; оцінка рівня ефективності використання ЕПП; оцінка структурної динаміки ефективності використання ЕПП; прогнозування показників ефективності використання ЕПП. Цей методичний підхід до оцінки ефективності використання ЕПП враховує взаємозв'язок між експортно-імпортними потенціалами різних рівнів управління: макро-, мезо-, мікро-, а саме: країна – регіон – підприємство, що забезпечує багаторівневу системну характеристику оцінки (стор. 155 - 173).

2. Удосконалено змістовне визначення ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств, яке ґрунтується на уточненій системі базисних понять цієї ефективності з урахуванням сучасних умов діяльності, зокрема, сформована змістовна модель ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, яка містить такі складові, як функції управління, цілі, процеси, структуру експортно-імпортного потенціалу, механізми реалізації процесів, фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ, види ЕПП, критерії ефективності, ефективність експортно-імпортової діяльності (стор. 25 - 43).

3. Удосконалено теоретичні положення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, які комплексно та системно розкривають особливості цієї оцінки в сучасних умовах діяльності та передбачають реалізацію з урахуванням методологічного каркасу, до якого входить визначення суб'єкту, об'єкту оцінки, предмету, принципів, мети, завдання (стор. 44 - 61).

4. Дістало подальшого розвитку інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки ефективності експортно-імпортного потенціалу підприємства, до якого входить сформований ознаковий простір, ієрархічна система показників, перелік основних аналітичних задач цієї оцінки та вибір математичних інструментів, що все разом складає основу бази знань потенціалу підприємства (стор. 61 - 80).

5. Дістало подальшого розвитку методичне забезпечення формування стратегії ефективності використання експортно-імпортного потенціалу

підприємства, яке базується на виявлених механізмах взаємозв'язку тенденцій розвитку факторів впливу за допомогою застосування інструментів коінтеграції часових рядів. Такий зміст методичного забезпечення підвищує об'єктивність оцінки змін тенденцій показників, а також, враховує вплив позитивних та негативних факторів, загроз на ефективність використання цього потенціалу в умовах обмеженості діяльності (стор. 141 – 155, 173 – 191).

Проаналізовані положення наукової новизни є актуальними, обгрунтованими, достовірними й опублікованими у достатній мірі згідно із вимогами, відповідають меті і завданням роботи, що свідчить про їх досягнення.

Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження

Науково-практична цінність отриманих результатів дисертації полягає в обгрунтуванні положень оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу, які узгоджуються з новітніми теоріями потенціалу, ефективності, економіки підприємства.

Всі положення наукової новизни можливо розділити на дві групи. До групи, які мають науково-теоретичне значення, відносяться *удосконалене змістовне визначення ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств; сформовані теоретичні положення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств.*

До другої групи положень наукової новизни відносяться ті, що мають переважно практичне значення: *удосконалений методичний підхід до оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств; розвинені інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки ефективності експортно-імпортного потенціалу підприємства та*

методичне забезпечення формування стратегії ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства.

Як теоретичну, так і практичну значущість мають розробки в дисертації, які впроваджені у діяльність промислових підприємств та навчальний процес закладу вищої освіти.

АТ «Українські енергетичні машини» (довідка № 01/02 - 105 від 02.06.2023) застосовує розроблене методичне забезпечення формування стратегії інноваційного розвитку експортно-імпортного потенціалу в умовах обмеженості діяльності підприємства; ТОВ «Петрометал Україна» (довідка №08/06-2 від 08.06.2023р.) використовує запропоновані етапи технології оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств.

У навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця використовуються методичний підхід оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств та методичне забезпечення формування стратегії цієї ефективності в процесі підготовки бакалаврів за спеціальністю 051 «Економіка» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (довідка про впровадження № 23/86-37-31/1 від 30.05.2023 р.).

Повнота викладення основних результатів в опублікованих працях

Всі наукові результати, положення наукової новизни опубліковані у достатній мірі, а саме – у кількості 3,5 наукових праць у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, що індексуються в міжнародних наукометричних базах. До них відносяться:

1. Фатьянов Д. В. Теоретичні положення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства. *Бізнес Інформ.* 2020. № 12. С. 258–264.

<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-258-264>

2. Фат'янов Д. В. Інформаційно-аналітичного забезпечення аналізу експортно-імпортного потенціалу підприємства. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 107–113.

<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-6-107-113>

3. Фат'янов Д.В. Методичне забезпечення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*, 2022. Вип. 16. С. 42–50.

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-16-05>

4. Малярєць Л. М., Денисюк О. В., Куліков О. П., Фат'янов Д. В. Стратегія ефективності використання експортно-імпортного потенціалу. *Проблеми економіки*, 2023. №1 (55). С. 49–57.

<https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-1-49-57>

Результати проведених досліджень опубліковано в журналі, який проіндексовано у базах даних **Scopus, Web of Science** :

L. M. Malyarets, V.I. Otenko, I.P. Otenko, D. Fatyanov. Monitoring the development of the export and import potential of the regions. *Montenegrin Journal of Economics*. 2022. Vol. 18, No. 2. P. 39–50. (**Scopus**)

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано логіку етапів моніторингу розвитку та реалізації експортно-імпортного потенціалу регіонів.

<https://10.14254/1800-5845/2022.18-2.4>

Результати проведених досліджень було оприлюднено на 4 міжнародних науково-практичних конференціях.

Загальний обсяг опублікованих праць за темою дисертації становить 8,24 ум. друк. арк., особисто автору належить 7,01 ум. друк. арк.

У процесі оприлюднення наукових результатів було дотримано вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р. Це підтверджує достатність публікацій.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертації є традиційною, містить три розділи, анотації, список публікацій автора, вступ, висновки, додатки, до яких включено довідки про впровадження результатів. Обсяг основного тексту дисертації становить 7,37 авт. арк. Матеріал написано у науковому стилі, логічно, структура дисертації відповідає завданням. Оформлення дослідження повністю відповідає вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами від 31.05.2019 р.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Визнаючи теоретичні та практичні пропозиції, наукову новизну, викладені у дисертації, та відзначаючи в цілому позитивне враження від проведеного дослідження, високий науковий рівень його виконання й вагоме практичне значення одержаних автором результатів, слід вказати деякі недоліки, зауваження та дискусійні положення, що є у роботі.

1. У першому розділі на стор. 38 – 40 можливо було б розширити дослідження щодо взаємозв'язку експортно-імпортного потенціалу з іншими потенціалами підприємства.

2. У другому розділі п.2.1 доречно було б доповнити дослідження аналізом особливостей оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу на підприємствах різних галузей промисловості в Україні.

3. Автором дисертації сформовано перелік позитивних, негативних факторів впливу на ризики, втрати та кризові ситуації в економіці України, рекомендації, які визначені провідними вітчизняними науковими інститутами та організаціями (стор. 149, табл. 3.1). Доцільно було б визначити вплив цих факторів на рівень ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств.

4. В методичному підході до оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства автор дисертації в 8 етапі рекомендує здійснювати оцінку оптимальних значень показників ефективності використання цього потенціалу (стор. 172) шляхом розв'язання багатокритеріальної оптимізаційної задачі. Це має науковий інтерес, тому автору слід було б викласти процес розв'язання задачі.

5. При визначенні факторів внутрішнього середовища, які впливають на рівні ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства та його структурну динаміку (стор. 187) був сформований рейтинг впливу показників, а ще доцільно було б ідентифікувати назву цих факторів.

У цілому зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, бо отримані результати є новими, обґрунтованими, достовірними і доведеними.

Академічна доброчесність

Аналіз дисертаційної роботи Фат'янова Д.В. довів, що в ній відсутні прояви академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації, тобто порушень академічної доброчесності у дисертації не має, що підтверджено перевіркою програмними засобами у ХНЕУ ім.С. Кузнеця.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Фат'янова Данііла Володимировича на тему «Оцінка ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств», подана на здобуття ступеня доктора філософії за галуззю знань «Соціальні та поведінкові науки», спеціальністю «Економіка», є завершеною науковою роботою, написаною на актуальну тему у відповідності з пріоритетними напрямками наукових досліджень, планами наукової роботи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, де Фат'янов Д.В. працює викладачем кафедри міжнародної економіки і менеджменту після закінчення аспірантури.

Наукові положення, висновки свідчать про досягнення поставленої мети та завдань дослідження, є обґрунтованими і достовірними та свідчать про вирішення науково-практичного завдання розвитку теоретичних положень і методичного забезпечення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств. Пропозиції пройшли необхідну апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях та у повній мірі відображені у публікаціях здобувача у необхідній кількості та достатньому обсязі. Розподіл авторського внеску у спільних наукових публікаціях свідчить про академічну доброчесність здобувача. Пропозиції дисертації впроваджені у роботу підприємств промисловості та закладу вищої освіти, опубліковані повною й у достатній кількості згідно з сучасними вимогами до публікацій наукових здобутків дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Вони у сукупності розвивають теорію потенціалу, теорію ефективності та теорію економіки підприємства. Оформлення, структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Дисертація Фат'янова Д.В. на тему «Оцінка ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств» за своїм

змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.010.2022 р.

Викладені аргументи дозволяють дійти висновку про те, що Фатьянов Даниїл Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 – «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин
Хмельницького національного
університету Міністерства освіти
і науки України

Дмитро ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ